

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А. С. МАКАРЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ «ЛАДО»

*З нагоди 110-річного ювілею Л.І. Божович (1908-1981),
115-ї річниці з дня народження П.І. Зінченка (1903-1969)
та О.М. Леонтьєва (1903-1979)*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

27 жовтня 2018 року

Харків – 2018

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Кузнєцов Марат Амїрович, доктор психологічних наук, професор кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Панок Віталій Григорович, психологічних наук, професор, директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол № 7 від 25.10.2018 року

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 27 жовтня 2018 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2018. 304 с.

ISBN 978-617-7645-34-3

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакції.

ISBN 978-617-7645-34-3

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2018
© Колектив авторів, 2018
© Сльчанінова Т.М. (оформлення, Ψ-емблема), 2018
© Фоменко К.І. (обкладинка), 2018

Частина 2. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Аркатова О. С. Формування терміну «життєві стратегії» у психології.....	97
Артеменко В.І. Особливості особистості вагітної жінки	98
Бабатіна С.І. Явище «людського фактору» та його вплив на професійну діяльність майбутніх фахівців річкового та морського транспорту.....	102
Бабатіна С.І., Бостан Л.В. Взаємозв'язок стилів сімейного виховання та агресивної поведінки в підлітковому віці	105
Бабатіна С.І., Міщенко В.С. Аналіз конструктів життєвого шляху та життєвої перспективи у контексті життєтворення особистості	108
Базалій О.А. Становлення узгодженого уявлення про власне майбутнє у юнацькому віці	111
Балабай І. С., Малихіна О. Є. Вікова динаміка у розвитку обдарованості.....	113
Балинська М.В. Здоров'язберігаюча компетентність як запорука розвитку особистості та збереження психологічного здоров'я педагога та його учнів	115
Беляєва К.Ю., Коханова О.О. Формування психологічної готовності старшокласників до ЗНО з історії України	117
Білоцерківська Ю.О., Новрузова А.Е. Особливості психологічного сприйняття часу дорослої людини	118
Бочелюк В. Й. Профілактика професійного вигорання держслужбовців	119
Бужинська С. М., Бойченко А. О. Синдром емоційного вигорання студентів: психологічний аспект.....	122
Бурейко Н.О. Вікові та психологічні особливості студентів-білінгвів	124
Галата О.С. Навчальна завзятість та її залежність від самоорганізації діяльності студентів та школярів.....	126
Ганаго Г.Ю. Програма розвитку позитивного фону та саногенного мислення працівників сфери обслуговування.....	129
Ганущак Р., Сенік О. До проблеми визначення збалансованої часової перспективи	131
Гога Н.П. Проблемы формирования социального мышления студентов поколения «Z»	133
Гончар Н.О. Стереотипи ставлення до людей з особливими потребами як ключова проблема впровадження інклюзивної освіти	137
Гребенюк Н.О., Беляєва К.Ю. Імідж педагога Нової української школи: психологічний аспект.....	138
Грицук О.В. Емоції в структурі професійної компетентності викладача закладу вищої освіти	140
Грянник Д.О. Місце емоцій у розвитку пізнавальних процесів школярів під час навчання.....	141
Гукасян К.О. Психологічні чинники розвитку психосоматичної компетентності матерів дітей з вадами розвитку.....	144
Даниленко Н.В. Особистісні чинники, що впливають на формування ставлення до здоров'я	146
Даниленко Н.М. Методичні підходи до дослідження ставлення до власної зовнішності в сучасній психології	149
Даніліч-Скакун А.А., Антонюк Є.С., Сопільняк В.С. Психологічний аналіз шляхів звільненості від невпевненості	151
Дзюбич О.М. Поняття та проблема булінгу.....	153

абсолютизація перспективної орієнтації. Мрії, фантазії, пошуки ідеалу, спрямовані у майбутнє прагнення, сприяють поступовій побудові реальних життєвих планів, пов'язаних із вибором майбутньої професії чи роду діяльності. Формування життєвих планів, утворення усталеного ядра ціннісних орієнтацій особистості на основі узагальнення поставлених цілей та ієрархізації мотивів діяльності виступає найхарактернішою рисою юнацтва.

Отже, становлення узгодженого уявлення про власне майбутнє у юнацькому віці є свідченням наявності потенціалу розвитку особистості у майбутньому та виступає основним фактором, від якого залежить подальше життя людини та рівень її соціальної ефективності й успішності.

Балабай І. С., Малихіна О. Є.

*Національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків*

ВІКОВА ДИНАМІКА У РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ

Важливим аспектом проблеми обдарованості є вивчення динаміки її прояву, що дозволить, з нашої думки, не тільки цілеспрямовано керувати її розвитком, а й його прогнозувати.

У динаміці прояву та розвитку обдарованості (Лейтес Н. С., 1996; Кулагіна І. Ю., 1999) можна виокремити наступні шляхи:

І шлях – ранній розвиток – характеризується проявом здібностей та обдарованості у дошкільному або молодшому шкільному віці. Зазвичай у дитинстві починають інтенсивно розвиватися розумова обдарованість та спеціальні здібності у галузі мистецтва та науки (музичні, математичні, художні, сценічні). При цьому дитина яскраво проявляє свої здібності та досягає значних успіхів в одній або одразу в декількох видах діяльності. Слід відмітити, що ранній прояв обдарованості не завжди приводить до великих досягнень у дорослому віці. Біографії видатних людей та реальні життєві спостереження показують, що можливі два варіанти реалізації даних ранніх проявів.

Перший варіант можна умовно позначити як шлях обдарованої дитини. Він характеризується тим, що спочатку заданий високий темп розвитку зберігається, що призводить до видатних досягнень у зрілі роки. За думкою дослідників, тих, хто рано проявив себе і зберіг свій дар на протязі дорослого життя відносно мало, хоча прикладів можна навести багато, оскільки всі вони залишили своє ім'я в історії науки та мистецтва (К. Гаусс, О. Грибоедов, Г. Лейбніц, В. Моцарт та інші).

Другий варіант, що характеризується уповільненням темпу розвитку, внаслідок чого дитина, або залишається на досягнутому рівні, або можливий поступовий спад у шкільні та позашкільні роки, що болісно сприймається як самими дітьми, так і їх близькими, можна умовно позначити як вундеркіндний шлях розвитку (Ніка Турбіна).

Розглядаючи проблему раннього прояву здібностей у дітей, Л.С. Виготський розрізняє так званих вундеркіндів і дітей істинно

обдарованих. Вундеркінд з раннього дитинства поражає оточуючих якими-небудь виключними здібностями – музичними, математичними, вмінням розмірковувати «по-дорослому». Причому здивування викликають не самі по собі здібності, а те, що вони проявляються в такій малій дитині. Такий прискорений розвиток, коли дитина швидко проживає кожний віковий етап, весь час випереджаючи однолітків, не є оптимальним, корисним. Більшість вундеркіндів стають посередніми людьми, або навіть людьми із здібностями нижче середніх. Якщо вундеркінд захоплює тим, що схожий на дітей більш старшого віку, то дитина дійсно обдарована, талановита викликає увагу якостями, що властиві її віку, але повноцінно розвинутими. Для вундеркінда характерно забігання наперед, в його розвитку є ознаки майбутніх вікових періодів, а в розвитку по-справжньому обдарованої дитини переважають ознаки, що характерні її віку, але віку, що надзвичайно творчо переживається (Виготський Л. С., 2001).

II шлях – пізній розвиток – характеризується тим, що обдарованість залишається непоміченою у дитинстві і проявляється пізніше, найчастіше у підлітковому віці. Причому за періодом якби сповільненого розвитку настає бурхливий підйом, коли дитина несподівано для однолітків починає їх випереджати і досягає значних успіхів. Хрестоматійним прикладом пізнього прояву здібностей можна вважати особливості розвитку обдарованості А. Ейнштейна. Відомо, що він пізно почав ходити та говорити, у школі його навіть вважали розумово відсталим не тільки однолітки, а й вчителі. В 15 років він почав виявляти ознаки розумової обдарованості. Також не проявляли успіхів у навчанні і Р. Декарт, І. Ньютон, К. Лінней, В. Скотт.

В той же час зазначимо, що у дослідженнях К. Кокс, проведеному на основі вивчення біографій видатних людей, ідея про їх скромні успіхи у дитинстві не знайшла підтвердження. Причиною пізнього прояву здібностей автор вважає невідповідність шкільних програм, характеру шкільного навчання пізнавальним запитам та схильностям майбутніх геніїв (Ільїн Є. П., 2011).

III шлях – шлях людей, що мали від природи неабиякі задатки, але при цьому не змогли реалізувати свої потенційні можливості на протязі всього життя. Основними причинами цього є відсутність відповідної діяльності, брак вольових якостей, втрата сензитивних періодів, відсутність мотивації, відсутність попиту у суспільстві на розвиток відповідних здібностей тощо. Нерозвиненими можуть залишитися будь-які здібності, але можна припустити, що серед тих, хто не реалізував свої задатки особливо багато творчо обдарованих людей, оскільки саме їм найскладніше адаптуватися до життя, досягти успіху, знайти своє місце у суспільстві.

Отже, проведений аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми динаміки прояву обдарованості дозволяє стверджувати, що найбільш оптимальним шляхом розвитку обдарованості є максимально повне розкриття можливостей кожного віку, глибоке їх проживання, а не «забігання» наперед.